

Kenen kokoelmista puhutaan?

Kirjastojen kokoelmat ovat niiden toiminnan ydinasia. Kokoelmien hallinnasta puhutaan kuitenkin verrattain vähän, eikä se herätä kovin suuria intohimoja. Elektronisiin aineistoihin liittyvät epämääräiset käsitteet niihin liittyvistä oikeuksista ja tarve suunnitella kokoelmia yhä enemmän koordinaatiossa kirjastoverkon kanssa ovat tuomassa aiheelle ajankohtaisuutta ja haastavuutta. Kenen näkökulmasta kokoelmia pitäisi katsoa ja kenen omistuksessa ne tulevat olemaan?

Tässä numerossa pureudutaan kokoelmatyöhön ja sen tuottamiseen on antanut panoksensa STKS:n kokoelmatyöryhmä. Harri Ahonen ja Sirpa Janhonen johdattavat alussa kokoelmatyöryhmän työskentelyyn. He osoittavat, että työryhmä ja sen järjestämät tapahtumat ovat vetäneet yleisöä ja osoittautuneet tarpeelliseksi keskustelun foorumeiksi.

Kokoelmien tuntemus näkyy monilla työalueilla kirjastossa ja toimii johtamisen välineenä. Hankintapolitiikalla määritellään, millaisiin julkaisuihin kirjasto keskittyy. Lähes yhtä tärkeä voi kuitenkin olla karsintapolitiikka, joka jäsentää sen, millaiset aineistot siirretään varastoitavaksi tai poistetaan kokoelmista kokonaisuudessaan.

Kirjastoissa erityisesti karsinta on ollut erityisen tuskallista. Siihen suhtaudutaan helposti tunteella ja siihen on ollut myös vähemmän järjestelmällisen suunnittelun tukea. Raine Wilenin artikkeli on erinomaisesti paikkaamassa vähäistä keskustelua aiheesta ja ohjaamassa ajattelua siihen, millaisin perustein ja menetelmin karsintoja voidaan tehdä suunnitelmallisesti.

Kirjastoille on tullut yhä tarpeellisemmaksi tuntea hyvin kokoelmansa, mutta suunnitella myös hankintojaan ja kokoelmiansa painopistealueita yhdessä muun kirjastoverkoston kanssa. Tähän suuntaan on paineita paitsi tiukentuvan talouden, mutta ilman sitäkin se olisi järkevää resurssien tarkoituksenmukaisen kohdentamisen takia.

Elektroniset aineistot ovat tuoneet lisää haasteita kokoelmien hallintaan ja yhteiskäyttöön. Vaikka elektronisia aineistoja on usein helpompaa käyttää kuin painettuja julkaisuja, saadaan painetut julkaisut verrattain ongelmattomasti kaukolainoina käyttöön muidenkin kirjastojen käyttäjille. Sama ei kuitenkaan sovelu välttämättä verkkoaineistoihin, joiden osalta lisenssit ja sopimukset saattavat rajata käyttöä toiseen tapaan. Jarmo Saarti kuvaa artikkelissaan kirjastojen uusia yhteistyötarpeita ja elektronisiin aineistoihin liittyviä kysymyksiä.

Kokoelmien käyttökelpoisuus on myös kirjaston käyttäjille tärkeimpiä asioita. Se, kiinnostavatko kirjastot, riippuu paljolti siitä, löytyykö sieltä lisäarvoa valittujen julkaisujen ja verkkoaineistojen kautta käyttäjille. Ja miten helppoa on päästä niihin käsiksi.

Etenkin elektronisten ja digitoitujen aineistojen käyttöä ja käyttäjien kokemuksia tunnetaan myös heikosti tällä hetkellä. Svenska litteratursällskapet i Finland onkin käynnistämässä tällä alueella selvityksen. Outi Hupaniitty avaa kirjoituksessaan kuvaa siitä, mitä hankkeessa tutkitaan. Tutkimuksen asetelma palaa osin myös kokoelmapolitiikkaan kysymällä: Digitoimme oikeita aineistoja?

Kokoelmien hyvin määritelty rajaaminen ja suuntaaminen on myös asia, jossa verkkomaailma jatkuvasti haastaa uudenlaisiin toimintaperiaatteisiin. Keskeisen erottelu joudutaan tekemään väljemmällä seulalla hellittäen kattavuuden ideaalista ja takertumatta yksittäisiin julkaisuihin.

Ehkä kovimmalle koetukselle muuttuvien toimintaperiaatteiden kanssa joudutaan kuitenkin pohtiessa, kenelle kokoelmat kuuluvat ja millaiset oikeudet niiden sisältöihin tulevaisuudessa ovat. Kustantajien pelisäännöt ovat ehtineet tuottaakin kirjastoille jo yllätyksiä. Kuten Saarti korostaa, elektronisten aineistojen myötä niiden omistamiseen ja jakeluun liittyvät oikeudet tulevat olemaan kirjastoille yhä tärkeämpiä ymmärtää.

Päivikki Karhula